

Truls Lie

Maskiner og dop

Betrakter vi egentlig teknologien som en integrert del av oss, slik "maskinene" også er laget av kjøtt, av sosiale sammenhenger? Og er ikke nettopp rusen ved å miste seg selv et naturlig psykologisk behov? Maskinene er det drivende dopet.

Med enorme mengder korte videoklipp ble nettstedet www.youtube.com verdens største "tv-stasjon". Det ble nærmest skapt av brukerne, de som la ut sine egne videoer og andre videoklipp. Eierne av Youtube solgte det nylig for 11 milliarder kroner (til Google) — etter et par års arbeid! Arbeidet med å skape innholdet på nettstedet hadde altså brukerne tatt seg av frivillig. De ønsket å kommunisere, ønsket å bli sett. Eksempelvis tenåringsgutten som nylig dukket opp på norske Frederik Skavlands program på NrK — den unge nykjendisen hadde svelget ned en masse krydder foran sitt eget videokamera, og videoen ble sett av 650 000. Skavlands underholdningsmaskin fikk ham selvfølgelig til å gjøre det samme foran en million seere.

Youtube ble en gigantmaskin, et "sosialt" apparat som integrerte folk fra hele kloden.

Forholdet mellom menneske og maskin har filosofene undret seg over siden filosofiens begynnelse. Og maskinene har endret seg underveis, fra enkle redskaper og mekaniske innretninger, via industrielle maskiner og motorer, frem til dagens elektronikk og computere. Så la oss tenke litt med filosofene, over maskinene i vår verden:

Det er viktig å erkjenne at maskiner er mer enn metall. Charlie Chaplin forsøkte å si noe om dette i filmen *Moderen Times* — den industrielle verden, der maskinenes tannhjul og repeterende rutiner nærmest inntok samlebåndarbeideren kroppsfunksjoner.

Ja, *lever* vi ikke nærmest med maskinene, slik folk tidligere levde med husdyrene? Og hvem kan i dag hele tatt leve i et samfunn uten strøm og elektronikk, biler, tog og fly — et samfunn fri for trafikk?

Den tyske filosofen Martin Heidegger utdyper vår maskinelle væremåte i et foredrag/essay fra 1955, kalt Spørsmålet om teknikken.¹ Ifølge Heidegger truet det homogene, selve rasjonaliteten ved det moderne teknisk-industrielle samfunnet med å utelukke mennesket for sitt eksistensielle vesen — til en værensglemsel. Han forsøker i essayet å avdekke vår tekniske mentalitet og tenkemåte ved eksempelvis å ta for seg organiseringen av flytrafikk: Han påpeker de rutinene og den praksis som utviklet seg for i det hele tatt å kunne ha noe sånt som flytransport: "Ruteflyet som står på startbanen, er dog en gjenstand. [...] Avdekket står den på rullebanen bare som bestand, for så vidt som den er bestilt for å sikre muligheten for transport. For dette må den selv i

hele sin konstruksjon, i enhver bestanddel, være bestillbar, dvs. startklar." Heidegger beskriver det moderne menneskets væremåte, moderniteten, som en "utfordrende stillen", og spiller på hvordan enhver ting skal være utbyttbar, stå klar, være en bestand eller ressurs — som kan bestilles, rådes over, utbyttes og brukes. Teknikkens vesen er nettopp å stille opp, gjøre i stand eller skape bestand — dette "stellet" fra styre og stell som tingliggjør og nyttiggjør alt på sin vei. I profittens eller maktens tjeneste er tingene — og også menneskene — derfor blitt det materiell som står rede, som stilles til disposisjon. Slik Marx lærte oss at arbeideren ble en vare. Mennesket råder ikke da som *subject* over objektene, som mennesket over naturen, men har selv blitt et bestillbart *object* — og betrakter seg gjerne som det, som noe nyttig, som noe som stilles til disposisjon.

Var det ikke nettopp denne maskinelle væremåten ved vår vestlige sivilisasjon, som ble rammet av de islamske terroristene 11. september 2001?

Tenk det. Og var det ikke nettopp denne maskinelle væremåten ved vår vestlige sivilisasjon, som ble rammet av de islamske terroristene 11. september 2001? Og ikke bare via rutenettet, men også på tog, T-bane og buss. Og var det ikke nettopp den tekniske væremåten som svarte fra USA Bush-administrasjon, da de trillet fram alt de hadde startklart fra sin våpen-bestand — fly, kjøretøy, patroner, og maskinelt disiplinerte soldater. USAs styre rullet ut deres "standing reserve" — og verden vet så hva dette stelte i stand.

For ytterligere å kunne utdype det maskinmessige teknologiske i vår tids væremåte, bør vi ty til en nyere filosof — til franske Felix Guattari. Hans innsikter er mer samtidige, da "maskinene" har endret seg siden Heideggers mer industrielle verden. I essayet *Machinic heterogenesis*² beskriver han også flyet, men her gjelder det den franske Concorde, et kommersielt overlydsfly. Han beskriver flyet integrert i en mye større "sammensetning" enn den rent tekniske flygjenstanden eller -bestanden: "Dette objektets ontologiske konsistens er vesentlig en kompositt — ved skjæringspunktet [...] av verdener, intensiteter, koordinater, og deres spesifikke maskinisme." Det vil si hele sammensetningen av aktiviteter som muliggjør et så komplekst fenomen som flytrafikk. Et tradisjonelt propellfly fra 50-tallet, og spesielt et overlydsfly som Concorde, krever et enormt apparat rundt seg: Pengesystemer, politisk styring, arbeidsgiver/-takere, flytog/-buss, matservering, ingeniører, overvåkning, kontroller, medier, passasjerer, bagasje — alt som kan gjøre flytrafikken "startklar". Dette "apparatet" er altså ikke bare rent teknisk, men består også av psykologiske, økonomiske og politiske begjær. Guattari beskriver dette som "maskiner" igangsatt og stilt til disposisjon — men om de skal kunne være "virksomme" avhenger av deres teknologiske, økonomiske og politiske gjennomførbarhet. Skulle et slikt kollektivt og sammensatt apparat av maskiner og begjær møte for mye motstand, bryter det sammen. Eksempelvis da de 12 flyene av typen Concorde endte sine "liv" på bakken, var det langt mer sammensatt enn at ett av dem tok katastrofalt fyr da det lettet i Paris. Et annet eksempel på et større maskineri som stoppet opp, selv for en kort stund, var da fire tusen fly ble beordret ned på bakken i USA — den 11. September 2001.

En rekke sammensetninger rundt oss kan altså betegnes som maskiner. Man kan vel også si at maskiner er sosiale grupper. Og at kroppen er en maskin. Eller at vi har vitenskapelige, teoretiske og informasjonsmessige maskiner.³ At skriften som skriftmaskinen fikk gjennomslag samtidig med urbane megamaskiner. Om vi leser Guattari affirmativt kan man si at de store kapitalistiske maskinene fikk en rekke 'barn': "urbane statsmaskiner,

kongemaskiner, kommersielle maskiner, bankmaskiner, navigasjonsmaskiner, monoteistiske religiøse maskiner, deterritorialiserte musikk- og plastmaskiner, samt vitenskapelige og tekniske maskiner etc."

Om man bare betrakter maskinene som gjenstander, som ting vi kan bruke når det passer oss, er vi forblindet, og tror vi har en kontroll vi ikke har. Guattari er langt forbi gammel teknologikritikk i boken *Molecular Revolution -- Psychiatry and Politics*.⁴ "Maskinene, i et videre perspektiv, og da menes ikke bare tekniske maskiner, men også teoretiske, sosiale, estetiske maskiner, opererer aldri i isolasjon, men ved å aggregeres eller i arrangement. En teknisk maskin f.eks. i en fabrikk, i samarbeid med en sosial maskin, en treningsmaskin, en forskningsmaskin, en markedsmaskin, etc."

Fascinasjonen for det "maskinelle" rundt oss, og i oss, er heller ikke ny. I dag er vi ikke få som er maskin-junkier -- psykologisk sett. Der maskinene er det drivende dopet. Og dette mener jeg ikke bare metaforisk.

Den begjærlige rusen er tydelig der vanlige folk er besatt av å surfe nettet på nettene, eller de uvanlige som hacker programkode. Vanlige folk som laster video av seg selv opp på Youtube.com, tenåringer som tilbringer hele døgnet foran dataspillet. Dreier ikke dette seg nettopp om følelsen av å høre til noe, av å tilhøre noe større enn deg selv? Å la seg drive inn i et større maskineri, og glemme seg selv.

Man finner også maskinell dop i ekstremsport eller i fjellklatrerens konsentrasjon. Eller i mengden på rockekonsserter, fotballstadium, eller politiske propagandamøter. Eller for den saks skyld i en drivende symfoni som "av-individualiserer" den kulturelt forfinede for et øyeblikk.

Guattari kunne gå så langt som å kalle anoreksia-pasienter for dopere -- han var praktiserende psykoanalytiker.⁵ Og hvilke "maskinelle" tilstander inntar man ikke i sado-mashosisme, ved høy musikk, påført sult og søvnløshet, seksuell opphisselse -- og ønskede repeterende bevegelser, et utmattende arbeid, eller sportsøvelser? Dette kan sorteres under hendelser som "turns oneself on". Eller slik tv'en som dopmaskin etter en anstrengende dag på jobben -- "turns your off". Man skal ikke underkjenne nytelsen av å kunne slippe seg løs fra selvet...

Mitt poeng er ikke her en nødvendigvis negativ kritikk av tenkemåten! For vi har forlenget valgt å leve med trafikken og teknikken rundt og i oss -- både kommunikasjonsteknologien og alle variantene av industriens maskinelle etterkommere. Det maskinelle ved oss er også drevet av en eros, av et naturlig begjær -- begjærsmaskiner som driver oss, som kan frigjøre krefter, som kobler oss, som kobler oss opp. Dette er spesielt interessant der vi kobler oss fra det grepet vi kjenner fra styre og stell. Disse overordnede territoriene, de etablerte maktstrukturene og de mange smarte innretninger fra Lov og Kapital for å kanalisere, strukturere og systematisere dette begjæret. Eller profittere på alle varianter av dopet.

For dopet og begeistring har sine egne anarkistiske krefter, og kan bli utstyrlig i sitt mangfold og motkraft. Vi mennesket er altså fulle av og koblet sammen i nettverk av alle typer maskiner. Ligger det i dette ikke muligheter og mangfold som intet stell kan styre?

Dopings mestere kom fra og via California. Ikke bare fremmet de østlig mystikk men også spredningen fra Silicon Valley. Utover hva som var

mekanisk–maskinelt–industrielt homogent, kom her også det mentale–elektroniske–maskinelle heterogene.

Kraften bak dette ligger i uttrykket "You tube".

¹ Se Martin Heidegger, *Oikos og Techne*, "Spørsmålet om Teknikken." og andre essays. Tanum 1973/1957.

² Se Felix Guattari, *Chaosmoisis, an ethico–aesthetic paradigm*. Indiana University Press 1995, fransk original 1992.

³ Se over, i kapittelet "Machinic heterogenesis".

⁴ Guattari, Penguin Books, 1972.

⁵ Se Guattari, *Soft Subversions*, Seimotext(e), 1996. Essayet heter "Machinic Junkies" fra 1984.

Published 2006–11–17

Original in Norwegian

Contribution by Le Monde diplomatique (Oslo)

First published in *Le Monde diplomatique* (Oslo) 11/2006

© Truls Lie/Le Monde diplomatique (Oslo)

© Eurozine